

Teresa Chynczewska-Hennel

University of Białystok, Poland

ORCID: 0000-0002-9847-4540

Ksiądz Profesor Marian Bendza (23 I 1951–5 V 2018)¹

Już minął rok, jak odszedł od nas małżonek, ojciec, dziadek, ksiądz, uczony, historyk, teolog, wojskowy, ale przede wszystkim odszedł wspaniały Kolega i dobry Człowiek. Dlatego Jego śmierć budzi smutek i żal, choć dla osób wierzących jest nadzieja, że spotkamy się z Nim kiedyś wszyscy bliscy – rodzina, przyjaciele, uczniowie, koledzy.

Ksiądz Marian Bendza urodził się 23 stycznia 1951 roku we wsi Mokre w powiecie sanockim. W czasie uroczystości pogrzebowych Jego Eminencja metropolita Sawa, sprawujący świętą liturgię i obrzęd pogrzebu, wspominał te wczesne lata życia Profesora:

urodził się w okresie trudnym, na pograniczu łemkowszczyzny, bojkowszczyzny i Galicji. Był to okres przemieszczeń ludności, okres akcji „Wisła”. Już jako dziecko doznał doświadczeń, gdyż był innej kultury... Prowadziłem Go po wszystkich stopniach rozwoju, pod każdym względem.

Marian Bendza był absolwentem Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie (1969) i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (1974). Ukończył studia teologiczne na Uniwersytecie Erlungen i na Uniwersytecie w Bernie. W Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w 1980 roku uzyskał stopień doktorski na podstawie pracy *Prawosławna diecezja przemyska w latach 1596–1681. Studium prawno-kanoniczne*. Dwa lata później doktorat ukazał się drukiem.

Od tamtego momentu uwidoczniła się prawdziwa pasja naukowa późniejszego Profesora. Dla każdego poważnego badacza źródła historyczne stanowią podstawę analizy w procesie tworzenia monografii, syntez i artykułów

¹ Korzystałam m.in. z oficjalnej strony Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego: <http://www.orthodox.pl/uroczystosci-pogrzebowe-ksprot-prof-mariana-bendzy/>, <http://www.orthodox.pl/zmarl-ks-prot-prof-dr-hab-marian-bendza/> oraz z hasła „Marian Bendza” w Wikipedii.

naukowych. W książce poświęconej prawosławnej diecezji przemyskiej Autor wykorzystał z powodzeniem dokumenty z Archiwum Głównego Akt Dawnych (AGAD) w Warszawie, Archiwum Państwowego w Przemyślu, Biblioteki Derzwnoho Muzeju Ukrajinskoho Mystectva we Lwowie, Muzeum Historycznego w Sanoku.

Stopień doktora habilitowanego uzyskał na podstawie dorobku i książki pod tytułem *Tendencje unijne względem Cerkwi prawosławnej w Rzeczypospolitej w latach 1674–1686* (Warszawa 1989). Także i ta książka oparta została na bogatym materiale źródłowym. Ukazuje ona sytuację Kościoła prawosławnego w Polsce w okresie panowania Jana III Sobieskiego, w szczególności czasu zawarcia pokoju Grzymułtowskiego z Rosją, co przyniosło w dalszej perspektywie negatywne skutki dla Rzeczypospolitej. Była to dla Księdza Profesora książka bardzo ważna.

W wywiadzie, który ukazał się w „Przeglądzie Prawosławnym” w lutym 2009 roku (nr 2, 284), powiedział:

Jan III Sobieski królem był mądrym, ale jego polityka doprowadziła do przejścia zwierzchnictwa nad prawosławnymi w Rzeczypospolitej przez patriarchat moskiewski. Podlegali wciąż metropolii kijowskiej, ale już nie patriarchatowi konstantynopolizańskiemu.

Marian Bendza uważał, iż w procesie twórczym własna wiara zobowiązuje tak samo, jak zasady warsztatu historycznego, do uzyskiwania w miarę możliwości obiektywnego obrazu rzeczywistości sprzed stuleci. Jego następne prace monograficzne, syntetyczne oraz artykuły naukowe charakteryzuje zawsze skrupulatność i wnikliwe oraz wszechstronne podejście do źródeł epoki, którą rozpatrywał.

W roku 1991 został profesorem nadzwyczajnym ChAT, a w 2007 profesorem nauk teologicznych. Był prorektorem Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, kierownikiem Katedry Historii Kościoła Powszechnego i Autokefalicznych Kościołów Prawosławnych, a także związany był z Uniwersytetem w Białymstoku, gdzie został pracownikiem Katedry Teologii Prawosławnej. Był ponadto członkiem Prezydium Komitetu Nauk Teologicznych PAN. 11 czerwca 1994 roku otrzymał święcenia diakońskie, a 12 czerwca kapłańskie, z rąk ówczesnego arcybiskupa białostockiego i gdańskiego Sawy. Związany był z Prawosławnym Ordynariatem Wojska Polskiego, pełniąc funkcje sekretarza, a potem kanclerza. Był pułkownikiem WP w stanie spoczynku.

Wśród wielu ważnych i cennych prac Profesora wymienimy następujące książki: *Starożytne patriarchaty prawosławne* (Białystok 2005, wspólnie z ks. Anatolem Szymaniukiem), *Droga Kościoła prawosławnego do autokefalii* (Białystok 2006), *Historia Kościoła prawosławnego Grecji* (Warszawa 2017). Tę ostatnią pozycję omawiałam szerzej na łamach „Naszego Słowa” (10 grudnia 2017, LXII, nr 50, s. 11). Zwróciłam uwagę na ogromny jej walor poznawczy dla polskiego czytelnika, nie tylko specjalisty. Marian Bendza, publikując tę trudną próbę syntetycznego ujęcia zagadnienia, wypełnił z całą pewnością lukę bibliograficzną w tym zakresie. Jak najbardziej słusznie napisał Autor w przedmowie, iż

pomimo znacznej popularności Grecji jako obiektu turystycznego jej dzieje, problemy, specyfika nie są obecne w powszechnej świadomości. A przecież właśnie tam, w koloniach i Grecji kontynentalnej wykluwała się myśl chrześcijańska i koncentrowała działalność apostołska (s. 21).

Marian Bendza był laureatem Nagrody im. Księcia Konstantego Ostrogskiego za rok 2008, a w roku 2014 Senat ChAT nadał Mu medal za Zasługi dla Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Wypromował Profesor Bendza wielu uczniów jako magistrów i doktorów, którzy wspominają Go jako wspianiałego promotora i zawsze życzliwego starszego Kolegę. Troskliwą opieką otaczał podopiecznych z zagranicy, zwłaszcza z Ukrainy. Zasiadał w wielu radach naukowych i wchodził w skład kolegiów redakcyjnych. Miałam zaszczyt wspólnie z Nim uczestniczyć w pracach rady redakcyjnej rocznika „Ukraina w Centralno-Schidnij Jewropi”, wydawanego w Kijowie przy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Nie jest prawdą, że nie ma ludzi niezastąpionych. Będzie nam kolegom historykom bardzo Go brakowało. Niech spoczywa w spokoju, w pięknym otoczeniu zieleni, w pobliżu bliskiej Jego sercu Cerkwi na Woli. Cześć Jego pamięci.